

ZAMONAVIY INNOVATSION TEXNOLOGIYALARNING CHET TILINI O`QITISHDAGI O`RNI VA ULARDAN FOYDALANISH

B.Khamrakulova

O`zDJTU

Annotatsiya: *Ushbu maqolada chet tilini o`qitishda innovatsion texnologiyalarning samaradorligi va o`qitishning zamonaviy metodlari yoritildi.*

Kalit so`zlar: *Chet tili, metod, o`yin, innovatsiya, yangilik.*

Ma'lumki, chet tillarini (Ispan tili) o`rganish va o`rgatish barcha rivojlangan va rivojlanayotgan mamlakatlar qatori Vatanimiz - O`zbekistonda ham zamon talabiga aylandi. Mamlakatimiz mustaqillikka erishgandan so`ng, chet tillarini o`rganishga qiziqish oshdi va ko`plab imkoniyatlar yaratib berildi. Bunga yaqqol dalil sifatida O`zbekiston Respublikasi Oliy Majlisining IX sessiyasi (1997-yil 9-avgustda) qabul qilingan hamda bugungi kunda g`oyalari amaliyotga keng ko`lamda, muvaffaqiyatli tatbiq etilayotgan O`zbekiston Respublikasining "Ta`lim to`g`risida"gi Qonuni va "Kadrlar tayyorlash milliy dasturi" va 2012- yil 10-dekabrda qabul qilingan "Chet tillarini o`rganish tizimini yanada takomillashtirish chora tadbirlari to`g`risida"gi qarori mazmunida barkamol shaxs va malakali kadrlar tayyorlash jarayonining mohiyati to`laqonli ochib berilgan. Malakali kadrlar tayyorlash jarayonining har bir bosqichi o`zida ta`lim jarayonining har bir bosqichini samarali tashkil etish, uni yuqori bosqichlarga ko`tarish, shu bilan birga jahon ta`lim darajasiga yetkazish borasida muayyan vazifalarni amalga oshirish lozim. Jahon ilm fanining yutuqlaridan bahramand bo`lish davr talabidir. Shu maqsadda chet tillarini o`rganishning yanada samarali yo`llarini izlash, turli xil zamonaviy o`qitish metodlarini yaratish olimlarimiz, izlanuvchi o`qituvchilarimiz va bilimli yoshlarimiz oldida turgan dolzarb vazifa hisoblanadi. Hozirgi davrdat a`lim taraqqiyoti yangi yo`nalish innovatsion texnologiya va zamonaviy metodlarni keltirib chiqardi. Innovatsiya- inglizcha "yangilik kiritish" (Tarqatish) ma`nolarini anglatadi. Yangilik kiritishning ijtimoiy-psixologik aspekti Amerika tadqiqotchisi E.Rodjers tomonidan ishlab chiqilgan. U yangilik kiritish jarayoni qatnashchilarining tasnifi, ularning yangilikka bo`lgan munosabati va boshqalarini o`rgangan. "Yangilik"- bu vosita, yangi metod, metodika ma`nolarini anglatadi. "Innovatsiya"- bu ta`lim, ma`lum bosqichlar bo`yicha rivojlanadigan jarayon. Chet tili – bu xorijiy mamlakat tilidir. Respublikamizda G`arbiy Yevropa (ingliz, ispan, nemis, fransuz) tillari va Sharq (arab, turk, fors, xitoy, hind) tillari o`qitilib kelmoqda. Bu tillar ta`lim muassasalarining o`quv rejalaridan o`rin olgan. Chet tili muallimi metodika fani yutuqlarini puxta egallash orqali o`quvchi, talabning to`plagan til tajribasi me`yorini aniq bilishga va uni yanada takomillashtirishga erishadi. Chet tillarini samarali o`rganish va o`rgatish ko`p jihatdan o`qitish metodikasi masalalarini nazariy tomondan ishlab chiqishga va nazariyaning amalda ijodiy qo`llanilishiga bog`liqdir. Respublikamizda chet tilini o`qitilishi, chet tili o`qituvchilarining bilim va ko`nikmalarini

baholashning umumyevropa ramkali tavsiyanomalari (CEFR) ga mos ravishda yangi usul va talablari ishlab chiqildi. Unga ko'ra umum ta'lim maktablari va oliy ta'lim muassasalari o'quvchi, talabalari uchun mos o'quv qo'llanmalari ishlab chiqildi. Ushbu talablarga mos o'quv xonalari stendlar va zamonaviy axborot kommunikativ texnologiyalar bilan jihozlandi. Chet tilini o'rganishga bo'lgan talab ham kundan kunga oshib bormoqda. Chet tili fani asosiy to'rt aspektga (o'qish, yozish, tinglab tushinish va gapirish) bo'linib, ularning har biri bo'yicha alohida tushuncha va ko'nikmalar berilmoqda. Ta'lim texnologiyalari - bu ta'lim jarayonida zamonaviy innovatsion axborot texnologiyalaridan foydalanish. Shuningdek ta'lim jarayonidga zamonaviy innovatsion texnologiyalarini olib kirish orqali ta'lim sifati va samaradorligini oshirish nazarda tutilmoqda. Xususan, ta'lim jarayonida innovatsion texnologiyalaridan foydalanishning bir qancha afzalliklari mavjud. Texnologik vositalardan foydalanish chet tilini o'rganishning har bir aspektida qo'l keladi. Masalan, tinglab tushinish (listening) uchun albatta, kompyuter, player, CD disklar yoki podcastlar eshitishda mobil telefonlarsiz bu ishning umuman iloji yo'q. Tinglab tushinish til o'rganishning asosiy qismlaridan biridir. Bunda o'quvchi so'zlovchining talaffuzi, grammatik qoidalarga rioya qilganligi, so'z boyligi va uning ma'nolariga e'tibor berishi talab qilinadi. Bu jarayonda esa innovatsion texnologiyalarning o'rni beqiyosdir.

Bu jarayonda:

-kompyuterlardan foydalanish jarayonida o'quvchi chet tilidagi video roliklar, dialoglar, kino va multfilmlarni ham ko'rish, ham eshitish imkoniyatiga ega;

-chet tilidagi radio eshittirishlar, podcastlar, televediniyadagi dasturlarni eshitish, ko'rishi ham mumkin;

- an'anaviy usul hisoblangan magnitafon, cassetalar va quloqchilardan foydalanish; - CD playerdan foydalanish orqali esa o'quv jarayonini qiziqarli va yana samaraliroq qilish mumkin. Chet tilini o'qitish metodi - chet tili o'gatishning amaliy, umumta'limiy, tarbiyaviy va rivojlantiruvchi maqsadlarga erishuvni ta'minlovchi muallim va o'quvchi faoliyatining majmuasi hisoblanadi. Metod atamasi "ta'lim usullari yig'indisi" va "ta'limning yo'nalishi" ma'nolarida qo'llaniladi. Masalan, chet tili o'qitishning tarjima metod, to'g'ri metod, an'anaviy metod, intensiv metod va boshqalari mavjud. "Metod" atamasi bilim, malaka, ko'nikmani egallash, dunyoqarashni shakillantirish va bilish imkoniyatlarini yaratish yo'lidagi o'qituvchi va talabaning ish usuli ma'nolarini bildiradi. Ushbu tushuncha sanoqsiz ta'riflarga ega. Tarixan metodlar to'rt guruhga birlashtirilib, ularning nomlariga "tarjima", "tog'ri", "qiyosiy", "aralash" deb qabul qilingan. Metodlar tarixi atoqli metodist prof. I.V. Raxmonov tomonidan chuqur o'rganilgan. Bugungi kunda maktablarda interfaol o'yinlar orqali dars o'tish an'anaga aylanib bormoqda. Ma'lumki, darsning turli xil o'yinlar asosida o'tilishi o'quvchilarning imkoniyatlarini namoyish etish, diqqatni jamlash, bilim va ko'nikmalarini oshirish va kuchli bo'lishlarini ta'minlaydi. O'yin texnologiyasidan foydalanishning asosini o'quvchini faollashtiruvchi va jadallashtiruvchi faoliyat tashkil etadi. Har qanday o'yin zamirida umumiy qabul qilingan ta'lim prinsiplari, taktikasi yotishi kerak. O'quv o'yinlariga o'quv predmetlari asos qilib olinishi kerak. O'yinlar jarayonida o'quvchi

oddiy darsga qaraganda bu mashg'ulotga qiziqibroq yondashadi va bemalol faoliyat ko'rsatadi. Ta'kidlash lozimki, o'yin eng avallo, o'qitishning bir usulidir. O'quvchilar o'yinli darslarga qiziqib qatnashadilar, g'alaba qozonishga intiladilar, o'qituvchi ular orqali o'quvchiga ta'lim-tarbiya ham beradi. O'quvchi ispancha o'yin o'ynab, gapira olarkanman, tinglab tushuna olarkanman, yoza olarkanman, deb ishonadi, qiziqadi. Biz bilamizki, hozirgi ta'lim jarayonida o'quvchi subyekt bo'lishi lozim. Bunda ko'proq interfaol metodlarga e'tiborni qaratish ta'lim samaradorligini oshiradi. Ispan tili darslariga qo'yilgan eng muhim talablardan biri talabalarni mustaqil fikrlashga o'rgatishdir. Bugungi kunda ispan tili o'qituvchilari Ispaniya, Lotin Americasi pedagoglari tajribasiga tayangan holda quyidagi innovatsion metodlardan foydalanib kelishmoqda:

– “Muammoli vaziyat yechimi” (Solución creativa de problemas) bu usulni qo'llash uchun hikoyaning boshlanishi o'qib beriladi qanday yakun topishi o'quvchilar, talabalar hukmiga havola qilinadi;

– “Quvnoq topishmoqlar” (Adivinanzas alegres) o'quvchilarga topishmoqlar o'rgatish Ispan tilini o'rgatishda muhim ahamiyatga ega, ular o'zlariga notanish bo'lgan so'zlarni o'rganadilar va o'ylab, topishmoq javobini topadilar;

– “Tezkor javob” (Respuestas Rápidas) o'tilgan dars samaradorligini oshirishda yordam beradi; – “Chigil yozdi” (“Ejercicios de calentamiento”) o'quvchilarni darsga qiziqtirish uchun sinfda har xil o'yinlardan foydalanish;

– “Pantomima” (pantomima) bu usul juda qiyin mavzular tushuntirilishi kerak bo'lgan darsda yoki yozma mashqlar bajarilib, talabalar charchagan paytda foydalanilsa bo'ladi;

– “Hikoya zanjiri” (una historia en cadena) usuli o'quvchilarning og'zaki nutqini o'stirishda yordam beradi;

– “Rolli o'yinlar” (personajes de actuación) bu usul darsning barcha tiplarida qo'llanilishi mumkin.

Hunarga o'rgatish uchun “Interprete”, “Traductor”, “Escritor”, “Poeta” kabi kasbdagi kishilar darsda ishtirok etishib o'quvchilar bilan suhbatlashishlari mumkin; – “Allomalar yig'ini” (Reunión de pensadores) U.Shekspir, A.Navoiy, R.Burns kabi shoirlar va yozuvchilarni “taklif qilish” mumkin. Bunday paytda ular aytib ketgan hikmatli so'zlardan darsda foydalanish yoshlarni komil inson bo'lib tarbiyalanishiga yordam beradi;

– “Rasmlar so'zlaganda” (Cuando las imágenes hablan) usuli ancha qulay bo'lib, ingliz tilini o'rgatishda, talaba, o'quvchilarning og'zaki nutqini rivojlantirishda yordam beradi, buning uchun mavzuga oid rasmlardan foydalanish lozim;

– Kviz kartochkalari (tarjetas de prueba) o'quvchilarning soniga qarab kartochkalar tarqatiladi va hamma talabalar bir vaqtda darsda ishtirok etish imkonini beradi bu esa vaqtini tejaydi.

Ko'rib chiqqanimizdek, har bir innovatsion texnologiya o'ziga xos afzallik jihatlariga egadir. Bunday usullarning barchasida o'qituvchi va o'quvchi o'rtasidagi hamkorlik, o'quvchining ta'lim jarayonidagi faol harakati ko'zda tutiladi. Xulosa qilib aytganda, Ingliz tili darslarida innovatsion usullarni qo'llash natijasida o'quvchilarning mantiqiy fikrlash

qobiliyatlari, nutqi ravojlanadi, tez va to'g'ri javob berish malakasi shakllanadi. Bunday usullar o'quvchida bilimga ishtiyoq uyg'otadi. O'quvchi darslarga puxta hozirlik ko'rishga intiladi. Bu esa o'quvchilarni ta'lim jarayonining faol subyektlariga aylantiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1) Bekmuratova U. B. "Ingliz tilini o'qitishda innovatsion texnologiyalardan foydalanish" mavzusida referat. Toshkent — 2012 yil Otaboeva.

2) M. P. Chet tilini o'qitishda zamonaviy innovatsion texnologiyalaridan foydalanish va uning samaradorligi / M. P. Otaboeva. — Текст: непосредственный, электронный // Молодой ученый. — 2017. — № 4.2 (138.2). — С. 36–37. — URL: <https://moluch.ru/archive/138/39058/> (дата обращения: 27.04.2020) p.

3) N. Q. Xatamova, M.N.mirzayeva. "Ingliz tili darslarida qo'llaniladigan interfaol usullar" (uslubiy qo'llanma), Navoiy, 2006, 40 bet. M. Xoldorova, N. Fayziyeva, F. Rixsittilayeva.

4) "Chet tilini o'qitishda yordamchi vositalardan foydalanish". Toshkent: Nizomiy nomidagi TDPU, 2005 O'. Hoshimov, I. Yoqubov.

5) "Ingliz tili o'qitish metodikasi" (o'quv qo'llanma) Toshkent: "Sharq" nashriyoti, 2003.

6) Jalolov. J Chet tilini o'qitish metodikasi- Toshkent. "O'qituvchi nashriyoti" 1996-yil.

7) АЧИЛОВА, З. АВТОМАТИЗИРОВАННЫЕ НАВЫКИ ПРИ УСТНОМ ПЕРЕВОДЕ. <https://journal.fledu.uz/ru/issue/2-2-2014-ru>